

SPIRITUALNA SENZITIVNOST NADARJENIH OTROK

Sinopsis: Nekateri nadarjeni otroci že iz zgodnjih let izkazujejo spiritualno senzitivnost. Ti otroci razumejo univerzalnost spiritualnih pojmov kakor je, odpuščanje drugim, razvijanje spiritualne samozvesti skozi postavljanja vprašanj in odkrivanja spiritualnih problemov in njihovo reševanje. Nadarjeni si razvijajo sistematično filozofijo življenja in smrti ali so iskalci transcendence v svetu, pri drugih ljudeh in pri sebi. Spiritualno senzitivnost srečujemo pri tistih nadarjenih otrocih, ki si razvijajo znanje o spiritualnih pojmih, ki prej kot vrstniki preučujejo sisteme verovanj in prepričanj, ki se aktivirajo iz želje, da bi osvobodili trpljenje drugih in ki izkazujejo dokaze o transcendentnih in mističnih izkušnjah. Omenjena študija preučuje pojem spiritualne senzitivnosti, preučuje vlogo asinhronije v razvoju spiritualnih problemov in osvetljuje primere, kako doživljajo nadarjeni otroci omenjene probleme v vsakodnevem življenju.

Uvod

V znanstveni strokovni literaturi lahko najdemo do danes samo nekaj preučevalnih študij o spiritualnosti nadarjenih otrok. Od teh jih je zelo malo, ki govorijo o spiritualni senzitivnosti nadarjenih otrok, poleg teh pa še nekaj, ki so anekdotične narave, čeprav so te vseeno argumentirano izpovedno bogate in zelo zanimive. Anekdotične izpovedne spiritualne zadeve nekaterih nadarjenih otrok kažejo na zelo kompleksne razsežnosti problemskih odgovorov. Kako se le te razlikujejo od poprečnih otrok lahko vidimo s primerjavo na osnovi zelo redkih raziskav o otrokovi spiritualnosti. Žal pa raziskave s področja otrokovega moralnega in spiritualnega razvoja ne upoštevajo razlik med intelektualnimi nivoji subjektov. Pri tem je uporaba anekdotičnih zapisov nadarjenih otrok lahko osnova za razumevanje, kako ta posebna populacija nadarjenih doživlja in razume spiritualne probleme in lahko predstavlja izhodiščno točko za nadaljnje raziskovanje.

¹ ivan.ferbezer@siol.net

Spiritualna senzitivnost je strokovni termin, ki se največ uporablja za definiranje spiritualnih problemov pri nadarjenih otrocih. Omenjena pojmovna dimenzija vsebuje oboje, tako kognitivne vidike, kakor tudi emocionalne vidike. Pri nadarjenih otrocih spiritualna senzitivnost vsebuje zgodnejše spraševanje o duhovnem, neobičajna vprašanja o duhovnem v zgodnjih letih in že prva poročila o izkušnjah transcendentne narave. Sem se prav tako uvrščajo področja verovanja, sočutja in usmiljenja. Obravnava spiritualne senzitivnosti pri nadarjenih otrocih nujno ne pomeni, da nadarjen otrok ali njegova družina pripada neki religiji ali pa celo verjame v Boga. Iskanje transcendence je lahko neka otrokova izkušnja povezana z nečim večjim od samega sebe, do narave, do sveta ali kot neka notranja izkušnja občudovanja in spoštovanja.

V znanstveni literaturi se je avtorica Hollingworth (Hollingworth, 1942) prva v svetu lotila obsežnejših raziskav moralnega in spiritualnega razvoja nadarjenih otrok. Tam poroča o nekem nadarjenem otroku A. z IQ = 191, ki je bil med leti 6-9 zelo religiozen. Za tem pa se ni več posvečal verskemu iskanju. Različno pa je bil otrok E v starosti osem let birman v Episkopalni cerkvi. Za ministrantsko delo se je odločil že pred svojimi petimi leti in je bil že z šestnajstimi leti pripravljen za duhovniško posvečenje. Toda čakati je moral formalno na ta dogodek do 21. leta. Že z desetimi leti je napisal originalne tekste v zgodovinski, filozofski in religiozni literaturi. Med te sodi tudi neko originalno odkritje nekega cerkvenega praznika v petih knjigah starega testamenta.

Avstralska ekspertinja Miraca Gross (Gross, 1993) je v svoji raziskovalni študiji opisala izstopajočo resnicoljubnost in odkritosrčnost nadarjenih otrok. Pravzaprav so imeli nadarjeni otroci težave v reševanju psiholoških testov oziroma lestvic, ki so preučevale laži, kajti tega si oni nikoli niso dovolili, kakor večina drugih otrok. Tega niso poznali kot prakso, niti kot način razmišljanja.

Avtor Roeper (Roeper, 1995) je poročal o asociativnih odgovorih tri letnih otrok, ko so slišali vest o smrti Roberta Kennedyja. Eden od nadarjenih otrok je pisal preko svoje matere pismo Kennedyjevim otrokom z doživljanjem svojih empatičnih čustev in z njimi v spominu priklical žalostna čustva ob smrti njihovega očeta. Nek drug otrok je dramsko predstavil dogodek smrti in se pogovarjal o tem, kaj je njemu pomenila smrt svoje mame.

Na zelo zanimiv način je znan filozof Matthews (Matthews, 1980, 1994) retrospektivno opisal nekatera spiritualna vprašanja in tovrstne zaskrbljenosti kot nadarjen otrok pri sebi. Iz svojega otroštva si je priklical dogodke, v katerih si je belil glavo o začetku sveta. Pri šestih letih je doma postavil vprašanje: Predpostavimo, da je bog oblikoval svet v nekem posebnem času. Kako bi ta svet izgledal v kategoriji večnosti? Ker mu njegova mama ni mogla odgovoriti na omenjeno vprašanje, si je razvil neko analogijo, ki ga je zadovoljila. Predpostavljal je, da je ustvarjanje sveta analogno zaključevanju kroga. Če nekdo vidi celovito oblikovanje kroga, pozna začetek. Toda spremljanje zaključevanja kroga mu ne zagotavlja poznavanja ključa o njegovem začetku. Konec kroga se povezuje z njegovim začetkom na zelo prefinjen način. Matthews je odrasel in postal filozof, čeprav je po nekaterih podatkih več nadarjenih med naravoslovci kakor med družboslovci. Neki drugi otrok Michael, ki je postal matematik (vzeto iz Matthews-ove osebne komunikacije), je bil Rhodes Scholar, ki je prispeval k odkritju nedoločene minimalne ploskve, oziroma površine. V starosti sedem let je bil Michael del preučevane skupine, ki se je spraševala o tem ali je svet nedoločen (neskončen). Fant je razmišljal o tem, da svet ne more biti neskončen, sicer ne bi bilo prostora za boga. Prav tako se je takoj za tem vprašal, če je svet neskončen, potem ni nobene lokacije znotraj neskončnosti, potem tudi ni nobenega konkretnega občutka, da je karkoli na svojem mestu. (Matthews, 1980).

V strokovni literaturi s področja nadarjenosti se opisujejo neobičajne mistične izkušnje nekaterih nadarjenih otrok. Že omenjena prva ameriška avtorica Hollingworth-ova (Hollingworth, 1942) je opisala nekega otroka z začetnico H., ki je pri desetih letih napisal pesem imenovano »Evangelij netolerance«, s katero je kasneje na pesniškem tekmovanju bil nagrajen. Omenjena pesem je bila napisana brez daljšega premisleka, tako rekoč v eni sapi lastne samo-izpovedi. Enak nezavedni proces je opisal Feldman (Feldman, 1986) za dva otroke iz njegove študije, imenovana Randy in Adam. S strani Randy -ja so bile opisane tri ločene epizode nenavadnega plimovanja mističnih idej. Pri sedmih letih je javno izpovedal: »Resnica je v besedi biti. Ljudje, ki se sprašujejo o besedi biti, morajo dobiti odgovor«. Adam pa je govoril, kakor da je imel osebne izkušnje, v katerih se je spomnil podrobnosti iz življenja drugih ljudi v prenatalni in neonatalni dobi in opisal je neke psihične manifestacije duha.

V starosti petih let mu je sin filozofa Pearce-a povedal daljšo razpravo o odnosu boga in človeka z rabo nekaterih teoloških terminov in pojmov in neko organizacijo koherentne vzorčne analize. (Pearce, 1985). Za tem je odšel iz šole in ko se je čez nekaj ur vrnil, se ni mogel več spomniti tega pogovora, ki je osupnil njegovega očeta.

Omenjene mistične izkušnje so nekako v sorodu s procesom selekcije spiritualnih voditeljev v nekaterih religijah. Na primer Tibetanski Budist Dalai Lama je bil najden kot majhen otrok. Že tedaj je bil sposoben izbrati med mnogimi zadevami tiste, ki so pripadali Lami, ki ga je nasledil. Več o tem selekcijskem procesu glej film *Mali Buda*. (Thomas, Bertolucci, 1994).

Kako se omenjene mistične izkušnje dogodijo pri nadarjenih otrocih in, kako se le te predstavljajo v terminih razvojno kognitivnega funkcioniranja, ni znano. Tovrstne izkušnje so se skozi zgodovino tudi mestoma zapisale, pogosto v kontekstu religiozne ekstaze in se smiselno niso omejevale ravno na mlajše nadarjene otroke.

Teorija spiritualnega razvoja

Redka posejanost strokovne literature o spiritualnem razvoju lahko gre deloma na račun težav v definiranju. Isti primeri, ki predstavljajo najvišje stopnje moralnega razvoja so prav tako uporabljeni za definiranje najvišjih stopenj spiritualnega razvoja. Celotna diskusija o spiritualnosti se lahko osredotoči v razpon od diskusije o religiji do diskusije o samo-aktualizaciji.

Vsebina pojma spiritualnost se ne pokriva s pojmom religija, čeprav si oba delita skupne vidike, ki se nanašajo na rast v središče transcendence. Rast v spiritualnosti prav tako vsebuje skupne ideale mnogih poglobitnih svetovnih religij, kakor je Budistična ideja ljubeče prijaznosti in dobrohotnosti, univerzalni cilji sočutja in odpuščanja. Redke teorije, ki opisujejo spiritualni razvoj neodvisno od specifične religiozne tradicije ne izkazujejo razuma in sočutja, ki je tako prežeto v literaturi o moralnem razvoju. Zares, teorije spiritualnega razvoja so bolj integrativne v obeh pogledih. Vendarle večina teorij začne v pozni adolescenci zato, ker zahtevajo diferenciran in avtonomni jaz, kar je pogoj za abstraktno razmišljanje. Otroci, ki so še vedno v procesu oblikovanja jaza in učenju abstraktnega razmišljanja se predpostavlja, da niso zmožni spiritualnega razvoja. To pa ne pomeni, da strokovnjaki vidijo otroka kot ne-spiritualno bitje, prav

tako pa ga ne presoja kot tistega, ki ni zmožen doseči samo preobrazbe (samo-transformacije), na kateri temelji spiritualni razvoj do najvišjih nivojev. Da bi razumeli, kaj spiritualna senzitivnost sproža v otroštvu, je nujno preučevati česa so otroci spiritualno zavestni. Raziskovanje stopenj skozi katere se otrok razvija, kakor tudi študij anekdotičnih zapisov nadarjenih otrok ponuja dve različni vrsti dokazov.

Fowler, (Fowler, 1981) kot teoretik razvojnih stopenj, ki je opisal osem stopenj razvoja verovanja (spiritualnosti) je začel z zgodnjim otroštvom (dojenček) in končal z univerzalnim verovanjem, zelo podobno Kohlbergovim finalnim stopnjam (Kohlberg, 1984) in najvišjim stopnjam Dabrowskega. (Piechowski, 1979). Avtor Fowler je teoretsko vključil otroke zato, ker je zanje spiritualni razvoj vse življenjski proces. V Fowlerjevem načrtu je stopnja dojenčka predstopnja, v kateri se otrok prvič pričinja učiti verovanja z razvojem osnovnega zaupanja do soljudi. In kakor se otrok razvija v sposobnosti oblikovanja odnosov, se razvija v empatiji in vzajemnosti ter se razvija tudi v spiritualnosti.

V starosti od 2 do 7 let je tako imenovana –intuitivno projekcijska stopnja. Mlajši otroci raziskujejo uporabo jezika, fantazije in domišljije. Glede na to, da še niso popolnoma sposobni razlikovati fantazijo od resničnosti, so njihovi miselni procesi bolj intuitivni, holistični in razpoložensko zasnovani. Razvoj psihološkega »jaza« se nadaljuje z začetki zavedanja posameznikovih čustev in izkušenj, toda vse bolj so poudarjeni začetki iskanja podobnosti z drugimi. Sicer pa so še otroci egocentrični in nesposobni prevzeti perspektivo drugega.

V starosti med 7 in 12 letom avtorji govorijo o bajeslovno verni stopnji. Otroci v tem času razvijejo individualizirane življenjske zgodbe organizacije svojih izkušenj. Polagoma spoznavajo razliko med realnim in nerealnim, med svojim »jazom« in drugimi. Mišljenje postaja bolj linearno in logično. Otroci so vse bolj sposobni razlikovati fantazijo od resničnosti. Vse bolj so sposobni presoje z drugega vidika in snujejo vse več odločitev na osnovi vzajemne poštenosti in pravičnosti.

Sintetično konvencionalna stopnja poteka od 12. do 21. leta. Mladi ljudje si postopoma razvijejo ideologijo zasnovano na pravilih in izven vpliva avtoritet. Njihova ideologija je bolj racionalna in koherentna zato, ker so tedaj mladi ljudje bolj samozavestni in sposobni logičnega razmišljanja. Polagoma si

razvijajo samostojno neodvisno identiteto, a so glede vrednot še vedno pod vplivom pritiskom sodb vrstnikov. (Fowler, 1981).

V strokovni literaturi obstaja še nekaj primerov teoretikov, ki preučuje spiritualni razvoj brezstopenjsko in bolj holistično. Avtor Taylor (Taylor, 1989) je intervjuval 17 otrok od starosti 4 do 12 let in jih razvrstil v šest kategorij spiritualnosti. Senzitivnost otrok do spiritualne problematike je bila posebej izkazana v primeru pozornosti na doživljanje smrti. Omenjeni Taylorjevi protokoli so pokazali, da je spiritualnost proces, kjer se globlje razumevanje lahko čez določen čas spremeni v smeri. Odkar je Taylor (Taylor 1989) vključil v preučevanje tudi risbe, je bilo mogoče pri nekaterih otrocih oceniti visok intelektualni potencial.

Avtorja Sweet in Fahs (Sweet, Fahs, 1930) sta preučevala spiritualni razvoj osem letnega otroka v razredu nedeljske šole v Union teološkem centru. Tekom šolskega leta je otrok napredoval v ocenjevanju svojih lastnih vrlin in slabosti in v toleranci do slabosti drugih otrok ter v razumevanju, katerim potem slediti za razvoj kakovostnejšega »jaza«. V samopobujeni diskusiji otrok o tem, ali obstaja bog, so bili sposobni preučiti različne ideje in med njimi tudi to, da mora vsakdo izvršiti to, kar želi bog. Kaj želi bog, tega pa nihče zagotovo ne ve. Otroci so bili vse bolj sposobni tolerirati razlike in razumeti druge perspektive. Postajali so vse bolj samozavestni.

Avtor Coles (Coles, 1990) je preučil številna postavljena vprašanja otrok, ki se nanašajo na religijo, boga in spiritualnost. Dokaj jasno je dokazal, da mlajši otroci razmišljajo o spiritualnih vprašanjih. Neka devetletna deklica je rekla avtorju: »Ne želim izgubljati svojega časa tukaj na zemlji..... srečna pa sem, da mi je bil podarjen ta čas tukaj. Misli vseh ljudi ni bog poslal sem na zemljo.«

Nekateri drugi otroci so opisali svoje izkušnje v zvezi s transcendo in občudovanjem. Dva otroka vernih staršev stara približno enajst do dvanajst let, sta izrazila občutke harmonije s kozmosom. Nek deček je ob pogledu na Van Goghovo sliko Pšenična polja in Ciprese dreves, govoril, da je poslušal veter v drevesih, da je imel transcendentno izkušnjo in da si je nazorno predstavljal (sinestezijske), kaj je mogel takrat čutiti slikar. Deček je govoril, da ne ve, če je bil tam bog, da za to ni dokazov, toda, ko je poslušal veter v drevesih, je začutil, da je bog del te celote.

Cole je gledal na te mlajše otroke in adolescente kakor na romanje v življenjskem potovanju, z začetki spiritualnega čudenja v zgodnjih letih in kasnejšemu rastočemu bogastvu spiritualnih

izkušenj. Kakor pri Matthews-ovem (Matthews, 1994) preučevanju moralnega razvoja, se tudi pri avtorju Cole-u predstavi gledanje na spiritualnost kot na proces, pri katerem se različne paradigme pojavljajo tekom časa, odvisno od tega, kaj se prej pojavi, toda ne izrine omenjene prve izkušnje.

Problem asinhronosti

Nadarjenost je definirana kot svojstvena »asinhronost razvoja, pri kateri pospešene kognitivne sposobnosti in povečano čustveno doživljanje oblikuje notranje izkušnje in zavest, ki je docela drugačna od poprečja. Omenjena asinhronost narašča z višino nivoja intelektualnih potencialov«. (The Columbus Group, 1991). Asinhronija v razvoju pomeni razhajanje v ocenah kognitivnega, emocionalnega in telesnega razvoja. Nadarjeni otroci izkazujejo večjo asinhronijo med arejami razvoja, kakor povprečni otroci. (Silverman, 1995). Prav tako so mogoča razhajanja znotraj določene areje razvoja v tem smislu, da so nekateri vidiki bolj pospešeno razvijajoči, kakor drugi. Tako je mogoče, da otrok ve, kaj je pravilno storiti, a je še vedno nezmožen ravnati se v skladu s tem znanjem.

Ker vsebuje spiritualna senzitivnost oboje, intelektualne in emocionalne komponente, se lahko pojavi asinhronija tedaj, ko se nadarjen otrok poskuša soočiti s spiritualnimi vprašanji. Mlajši nadarjen otrok lahko postavi vsebinsko ustrezna vprašanja, ne da bi prepoznal potencialno emocionalnega deleža le teh. Na primer, štiri letni otrok je lahko sposoben postavljati kompleksna vprašanja o končnosti in univerzalnosti smrti, toda bo lahko kasneje imel težave, ko se sooči z dejstvom, da bodo starši in tudi sam, nekoč umrli.

Prav tako se lahko otroci znajdejo v neprijetni zadregi, kadar postavljajo tovrstna vprašanja odraslim, ki pa niso pripravljeni in voljni razgovora. Posledica je lahko upad tovrstnega zanimanja. Podobno se dogodi v primeru tistih nadarjenih otrok, katerih mentalna starost in zahtevnost vpraševanja sta podobna starejšim nivojem. Na primer, neka deklica Ana je pri šestih letih začela postavljati vprašanja o peklu in prekletstvu. Njen duhovnik ni imel potrpežljivosti, da bi se ukvarjal s temi njenimi dilemami. Samo mati ji je nudila ustrezno emocionalno klimo, da je deklica začutila, da so ona in njena vprašanja o verskem življenju dobrodošla in zaželena.

Nadarjeni otroci potrebujejo emocionalne spodbude kadar raziskujejo verske dileme. Mogoče je, da se ob visoko taksonomsko postavljenih vprašanjih sploh ne lotevajo problematike vere in religije, ampak želijo le osmisliti svoja čustva in spoznavna zanimanja. Ana je pri šestih letih, ko se je peljala z mamo v avtu vprašala, ali bo bog nanjo jezen, če bo delala na problematiki DNA kloniranja, ko bo odraščala. Deklica je poznala kloniranje in bila zainteresirana za genetiko in naravoslovje, toda potrebovala je spodbude, da ne bi postavljala vprašanj o delu za katerega misli, da je božje poslanstvo. Želela si je, da bi mati opazila jedro njenega samo-spraševanja, kaj napravi boga jeznega in kaj bi se zgodilo, če bi bog postal jezen nanjo.

Nekateri nadarjeni otroci lahko postanejo zbegani ob sprejetju doktrine neke religije, hkratnem postavljanju morebitnih vprašanj, ki izražajo dvom v to verovanje. Neki deček Jože se je pri dvanajstih letih prizadeval sklepati o dilemi, kako je lahko bil svet ustvarjen v sedmih dneh, ob veliki količini poznavanja astrofizike in evolucije. Tako se njegovo pojmovanje religije ne drži strogo biblične interpretacije. Zdi se, da se Jože spoznavno usmerja na resnico in »pomanjkanje resnice« v bibličnih odlomkih, ki jih prebira. Sprejemanje novih informacij v svoja otroška verska prepričanja so povzročila zmedo. Tako je bil navkljub visokim miselnim sposobnostim (IQ=170) še vedno na nivoju svoje starostne skupine, kar zadeva domneve o zunanji avtoriteti. Omenjena asinhronost mu je pomenila stresno izkušnjo.

Mnogi nadarjeni adolescenti se počutijo notranje pripravljeni za spiritualne izbire, ki so značilne in pogostejše pri starejših ljudeh. Na primer, lahko priznavajo avtoriteto kot notranjo bolj kakor zunanjo danost ali sistematizirajo vrednote v koherentne teze za življenje v nekem času, med tem ko še večina vrstnikov sprejema zunanjo avtoriteto in se še ne sprašuje o vrednotah. Nadarjeno adolescenti pričenjajo razvojno iskati svoje lastne odgovore na gornje dileme.

Oblikovanje spiritualnih vzorcev

Zaradi tega, ker večina teorij spiritualnega razvoja gleda na otrokovo spiritualnost kot različno od odraslih, obstaja potreba, da teorija vključuje tudi otrokove izkušnje. Takšna teorija bi morala zajeti spiritualno senzitivnost, to je znanje in razumevanje, kakor tudi sočutno usmiljenje in plemenitost duha. Vanjo bi morale biti zajete tudi izkušnje tistih talentov, ki se dvigajo do transcendence.

Med tem, ko mnogi otroci dejansko sledijo razvojnim potem, kot jih je načrtoval avtor Fowler (Fowler, 1981), pa nas lahko izkušnje izjem veliko poučijo glede spiritualne senzitivnosti.

Avtor Matthews (Matthews, 1994) je opisal pet dimenzij, skozi katere poteka moralni razvoj: razvoj moralnih vzorcev (paradigem), uporaba definiranih karakteristik, obseg uporabnih primerov, razsodba konfliktnih moralnih trditev in uporaba moralne domišljije. Ta teorija postavlja moralni razvoj otrok v življenjski kontekst, ker način, po katerem otrok razmišlja o moralnih problemih, ni nujno manj razvit kakor pri odraslih, a mu primanjkuje življenjskih izkušenj in kompleksnih pogledov. Otroci lahko razvijejo vzorce terminov moralnega ocenjevanja, kot je na primer, pravično in nepravično, ki se nadaljuje v dobo odraslosti. Kakor otrok odrašča z življenjskih izkušnjah, se rodijo novi vzorci, ki prispevajo h kompleksnosti in različnosti moralnih odgovorov. Pri tem začetni vzorci niso zamenjani.

Otroci lahko razvijejo spiritualne vzorce, ki dajejo obliko in pomen njihovim izkušnjam. Ti spiritualni vzorci imajo lahko določene dimenzije kot so: razumevanje univerzalnosti spiritualnih pojmov, razvijanje spiritualne samozavesti, razvoj neke sistematizacije filozofije življenja in smrti in iskanje transcendence.

Razumevanje univerzalnosti spiritualnih pojmov

Kakor otroci odraščajo v spiritualni senzitivnosti polagoma prečistijo in požlahtnijo začetno razumevanje spiritualnih pojmov, kot je pomen sočutja in usmiljenja ter odpuščanje sovražnikom. Oni ne nadomestijo svojih poprejšnjih spiritualnih vzorcev, temveč jim dodajajo bolj kompleksne in dodatne modele, kakor so jih opredelili z izkušnjami. Tako je univerzalni spiritualni pojem prijazen do drugih. Prvi spiritualni vzorec bi lahko bil deliti stvari, ki jih morda nekdo ne želi. Kasneje lahko prvotna prijaznost in naklonjenost napreduje v plemenito velikodušnost in sočutno usmiljenje. Tretji vidik je lahko skrbeti za tiste, ki jih nekdo ne mara. Četrta stopnja bi lahko bila razumevanje pojma »doživljati žalost« ob trpljenju drugih.

Nek ilustrativni primer, kako poskrbeti za tiste, ki jih nekdo ne mara, se je pripetil Ani v četrtem razredu, v zvezi z učencem Francem. Franc je bil prejšnji dan tako vedenjsko težaven, da je razredničarka prepovedala njegovo udeležbo na Valentinovi zabavi naslednjega dne. Ob tem je še razredničarka naročila razredu učencev, da naj ne dajejo Francu kakršnih koli Valentinovih pisem.

Vsi razen Ane so sledili temu naročilu. Ana, četudi včasih ni mogla prenašati Franca, je kupila največje Valentinovo pismo, kar jih je našla in ga pustila na njegovi mizi. To je bilo edino pismo, ki ga je prejel. Ana ni odprla povabila razredničarke in se ni aktivno udeležila te zabave. Sedela je s Francem, dokler se ni zabava končala. Ko sta bili z razredničarko sami, je vzela njeno povabilo in ga vrgla med odpadke. Razredničarka in Ana sta začudeni brez besed strmeli ena v drugo in Ana je odšla. Lovecky, 1992).

Avtorica Natalija Babbitt (Babbitt, 1996) je opisala nek dogodek, ki se ji je pripetil pri osmih letih. Natalija si je vzela k srcu pridigo o ljubezni do svojega bližnjega, v konkretnem primeru do sosedovega fanta, a tega ni mogla storiti po tem, ko je sosedov otrok namenoma ubil mačko pri garažnih vratih. Svoje razmišljanje je sklenila, da bo vseeno šla v nebesa, ko bo umrla, četudi ni imela rada svojega sosedu. Že samo Natalijina želja, delati prave stvari v ljubezni do sosedovega fanta daje slutiti, da je razumela omenjen pojem in njegovo univerzalno uporabo za tiste, ki jih nimamo radi.

Razvoj spiritualne samozvesti

Mnogi nadarjeni otroci radi raziskujejo spiritualne pojme in si razvijajo zavest o njihovi vlogi v svetu. O tem si postavljajo vprašanja in iščejo ustvarjalne rešitve za te spiritualne probleme. Omenjeni miselni vzorci lahko zajemajo teorije o izvoru in usodi sveta, mesto boga v svetu, poslanstvo boga, odnos boga do ljudi in vprašanja o dobrem in zlu.

Posebno mesto v njihovem samospraševanju o filozofskih dilemah imajo vprašanja o izvoru sveta, o poslanstvu boga, o odnosu ljudi do boga, itd. Neki deček Jan se je pri sedmih letih usmeril na pojmovanje, da je najstarejša zvezda na svetu datumsko starejša, kakor nastanek sveta in se spraševal, kako se je lahko to zgodilo. Miselno je sklepal, da je to pomenilo, da je bil najprej nek prvoten svet in da se je veliki pok zgodil v vrhuncu prvotnega sveta, itd.

Nadarjeni otroci imajo lahko različne ideje o izvoru in naravi boga. Te ideje se pojavljajo kot del raziskovalnega procesa tako, da to, kar otrok predpostavlja v neki časovni točki, ni enako tistemu, kar predpostavlja v drugih časovnih točkah. Tako, da ne moremo trditi, da nadarjeni otroci verjamejo vseskozi v en posamezen koncept. Tisto kar je podobno, je iskanje razumevanja za oblikovanje spiritualnih vzorcev za preučevanje idej o

spiritualnih vprašanjih. Neka deklica Marta je pri štirih letih vprašala svojo mamo, kaj je bilo tedaj, ko ni bilo ničesar.

V starosti šest let je deček Peter razglašal svoj ateizem s citiranjem znanstvenih razlag o izvoru sveta. V starosti 12 let je bil že manj gotov o tem, kaj čuti do boga in je že predpostavljal da bi neki bog lahko nekoč nekje obstajal. V starosti 15 let je Peter, ki ni nikoli polagal veliko pozornosti na religijo, postal goreč katolik.

Razvoj sistematične filozofije življenja in smrti

Po avtorju Fowler-ju (Fowler, 1981) začenjajo otroci od 12. leta dalje polagoma razvijati koherentne sisteme mišljenja o spiritualnih problemih. Polagoma začenjajo svet vrednotiti, raziskujejo vrednote in prepričanja, vse bolj jih zanima njihovo mesto v družbi. Avtorica Hollingworth je že mnogo prej opisala omenjeno pri njenih visoko nadarjenih otrocih. (Hollingworth, 1941). Da je sedem letni otrok dosegel mentalni nivo dvanajstih let, je že bila potrebna določena stopnja sistematične filozofije življenja in smrti. Pri nadarjenih otrocih se razvojno omenjena vprašanja začenjajo pojavljati prej kot pri povprečnih otrocih. Omenjena vprašanja zahtevajo bolj poglobljene odgovore in imajo večjo razsežnost čustvenih konsekvenc. Neka visoko nadarjena deklica Ivanka se je spraševala o poslanstvu boga. Spraševala se je, če je res, da bog ljubi vsakogar, kaj se potem zgodi s »slabimi« ljudmi? Ali gredo tudi oni v nebesa, če bog ljubi vsakogar? Nadalje se je spraševala o dokončnosti smrti in o tem, kako lahko bog dopusti da ljudje umrejo in celo, da umrejo otroci. V tem primeru je bilo njeni mami težko najti spodbude za deklico, saj je Ivankino znanje daleč presegalo njene sposobnosti ukvarjati se s temi problemi. Dekličino vznemirjenje bo upadlo šele tedaj, ko bo čustveno pripravljena sprejeti v življenju dokončnost smrti in ko bo spoznala, da se to ne zgodi večini otrok.

Nekateri nadarjeni otroci uporabljajo prispodobe s katerimi si pomagajo v tolažbi ukvarjanja s temi religioznimi vprašanji. Neki 3 letni deček Martin je bil zelo jezen na boga, da je dopustil, da je umrla njegova babica. Na veliko se je spraševal, kaj se zgodi po smrti in končno sklenil, da je smrt preobrazba v nekega angela, podobno kakor se gosenica preobrazi v metulja. To mu je bila neke vrste tolažba.

Razvijanje sistematične filozofije življenja vsebuje tudi oblikovanje izbire ravnanja otrok. Nekateri nadarjeni otroci se sprašujejo o družbenih vrednotah in iz tega izpeljujejo svoj lastni

vrednostni svet. Šest letna deklica Marija je bojkotirala vse filme družbe MIRAMAX, ker ni odobraval negativnih vrednot v nekaterih njihovih filmih. Subjektivno se je zavedala, da ne more hoditi gledati samo dobre filme in prezreti slabe, temveč, da oblikuje neko pomembno življenjsko odločitev, ki odraža njene vse bolj poglobljene vrednote.

Iskanje transcendence

Nekateri nadarjeni otroci se globoko identificirajo z harmonijo sveta. Doživljajo občutek transcendence z vsem neskončnim in na vsakem posameznem primeru. Jan je pri šestih letih čutil vznemirjenje ob spoznanju izumiranja nekaterih živalskih in rastlinskih vrst v deževnem gozdu. To je intenzivno občutil kot odmiranje delov njega samega.

Nekateri nadarjeni otroci začutijo bolj osebni odnos z bogom, vzamejo religijo resno in se poskušajo v življenju ravnati po njenih naukih. Neki sedem letni Rajmund je vzel nauke svoje ortodoksne židovske vere resno in jih tudi zvesto prakticiral, daleč pred pričakovanji ostalih starostnih vrstnikov. Njegova globlja spiritualnost je bila poudarjeno izstopajoča tudi njegovim sošolcem in učiteljem. (Ponuja se raziskovalno zanimivo vprašanje, kako bi reagirali v takem primeru naši učitelji?). To je bila neka njegova posebnost in vsi, ki so bili tesneje z njim povezani, so to čutili. Mnoge spiritualne tradicije poznajo zgodbe o mlajših ljudeh, ki imajo neobičajne spiritualne sposobnosti in ki so že v zgodnji starosti sposobni razumeti posvetitev in usmiljenje, kar je značilno za najvišjo stopnjo spiritualnega razvoja. Tradicionalna zgodba dvanajst letnega dečka Jezusa v Templju, je taka zgodba. Mlajši ljudje neobičajne spiritualne sposobnosti so bili prav tako opaženi v Menuhin-ovi družini. (Rolfe, 1978).

Podobno je avtorica Hollingworth (Hollingworth, 1942) že davno predstavila zelo natančno sliko nekega nadarjenega otroka E., ki je izražal neobičajno spiritualno zavest in sposobnost. Zelo znan je novejši primer neke pet letne deklice Crissy. Zgodaj in vedno je izkazovala neobičajno spiritualno senzitivnost in zavestnost drugih otrok in ljudi. Kakor je poročala njena mati, je zelo zgodaj klicala Aleluja in Bog je dober, v ustreznem času reda svete maše.

Pred petim rojstnim dnevom je obiskala sorodnike, ki jih še nikoli ni videla in spontano čutila potrebo, da moli za njeno 7 tednov staro sestrično. Po treh dneh molitve je bilo odkrito, da ima

ta otrok nek obrojstveni defekt. Deklica Crissy je vsakemu govorila, da bo dojenček ozdravel, če bodo molili in tudi sama s tem prizadevno nadaljevala. Čez kratek čas je zapustila to družino in čez dva tedna je dojenček ozdravel. Deklica je sebe presojala kot božji dar. Njen postavljeni življenjski cilj je bil biti Jezusov zdravnik.

Zaključek

Nekateri nadarjeni otroci že zelo zgodaj izražajo zanimanje za spiritualne probleme. Zavzeto in radostno sledijo določenim spiritualnim problemom in v tej zvezi radi opazujejo življenje in ljudi v njem. Njihova opazovanja vodijo do razvijanja modelov mišljenja in emocij, ki pomagajo oblikovati življenjsko filozofijo. Nadarjeni otroci, ki so bolj razumsko usmerjeni radi postavljajo neobičajna vprašanja, razvojno daleč nad svojimi vrstniki in razumejo pojme univerzalnosti na pospešenih nivojih. Nadarjeni otroci, ki so bolj intuitivno in emocionalno usmerjeni so lahko že zelo zgodaj visoko samozavestni in iščejo transcendenco pri sebi in drugih ljudeh. V tej smeri je najti več nadarjenih otrok z neobičajno spiritualno senzitivnostjo. Pri nadarjenih otrocih lahko asinhroni razvoj emocionalnih in kognitivnih arej razvoja povzroči več stresa. Problematici niso samo problemi, ki jih izpostavljajo otroci, temveč tudi odgovori odraslih, ki ne razumejo izvora njihovega vznemirjenja. Ti otroci potrebujejo podporo odraslih v smislu empatičnega vživljanja v njihova čustva.

Pri tem je lahko v veliko pomoč podpora drugih nadarjenih otrok, s katerimi lahko razpravljajo o spoznavnih problemih in čustvenem doživljanju.

Mnogi nadarjeni otroci funkcionirajo glede tega bolj podobno povprečnim otrokom. Sicer postavljajo priložnostna vprašanja, toda ne izkazujejo izrazite potrebe za raziskovanje spiritualnih problemov. Oni so manj spiritualno senzitivni in težijo razreševati spiritualne probleme na bolj običajen način. Spiritualne probleme začnejo razreševati časovno vzporedno in kot običajni učenci.

Nadarjeni otroci, opisani v tej študiji, sledijo Platonovem načelu: »Življenje brez raziskovanja ni vredno življenja.« (Plato, 1956, str. 443). Omenjena dimenzija raziskovanja življenja lahko prične razvojno že zelo zgodaj. Tovrstni talenti potrebujejo posebno podporo odraslih v iskanju novih religioznih vidikov življenja. Sprejemanje njihovega spoznavno emocionalnega

iskanja, pomoč v izkazanemu zanimanju za spiritualna vprašanja, kakor je usmiljenje, problem dobrega in grešnega, vprašanja umrljivosti, pomenijo podporo v razvoju njihove identitete ter spiritualne zavesti.

Literatura:

- Babbitt, N. (1966), *My life and experience as a writer*. First Unitarian Church, Providence, RI, April 1.
- Coles, R. (1986), *The moral life of the child*. Boston, Houghton Mifflin.
- Coles, R. (1990), *The spiritual life of the child*. Boston. Houghton Mifflin.
- Columbus Group (1991, July), *Unpublished transcript of the meeting of the Columbus Group*, Columbus, OH.
- Feldman, D.H., Goldsmith, L.T. (1986), *Nature's Gambit*. New York. Basic Books.
- Fowler, J. W. (1981), *Stages of faith*. New York. Harper Collins.
- Gross, M. U. M. (1993), *Exceptionally gifted children*. New York. Routledge.
- Hollingworth, L. S. (1942), *Children above 180 IQ Stanford Binet: Origin and development*. Yonkers. NY. World Book.
- Kohlberg, L. (1984), *The psychology of moral development*. New York, Harper and Row.
- Lovecky, D.V. (1992), *Exploring social and emotional aspects of giftedness in children*. Roeper Review, Vol. 15, str. 18-25.
- Matthews, G. B. (1980), *Philosophy and the young child*. Cambridge. MA. Harvard University Press.
- Matthews, G. B. (1994), *The philosophy of the childhood*. Cambridge. MA. Harvard University Press.
- Morelock, M. J. (1992, February), *The child of extraordinary high IQ from a Vygotskian perspective*. Paper presented at the Esther Katz Rosen Symposium on the Psychological Development of the Gifted Children. University of Kansas. Lawrence.
- Pearce, J. C. (1985), *Magical child matures*. New York. Dutton.
- Piechowski, M. M. (1979), *Developmental potential*. In: Colangelo, N., Zaffrann, R. T.: *New voices in counseling the gifted* (str. 25-57). Dubuque. Kendall/hunt.
- Plato, (1956) *Great dialogues of Plato*. New York. New American Library.
- Roeper, A. (1995), *Truth and the young child*. In: *A Roeper Selected writings and speeches*. (str. 5-15) . Minneapolis. MN. Free Spirit Publishing.

- Rolfe, L. M. (1978), *The Menuhins: A family odyssey*. San Francisco Panjandrum / Aris Book.
- Silverman, L. K. (1995, May), *The many faces of asynchrony*. Keynote address presented at the Hollingworth Center for Highly Gifted Children, Cambridge, MA.
- Sweet, H. F.; Fahs, S. L. (1930), *Explorations of religion with eight year olds*. New York. Henry Holt.
- Taylor, J. (1989), *Innocent wisdom*. New York. Pilgrim Press.
- Thomas, J., Bertolucci (1994), *Little Budha* (Film) Burbank, CA, Buena Vista HomeVideo.

SPIRITUAL SENSITIVITY OF GIFTED CHILDREN

Starting from an early age, some gifted children show evidence of spiritual sensitivity. These children understand the universality of spiritual concepts such as forgiveness of others, develop spiritual self-awareness through asking questions and finding spiritual problems to solve, develop a systematic philosophy of life and death, or are seekers of the transcendent in the universe, other people and themselves. Spiritual sensitivity encompasses those children who develop knowledge of spiritual concepts and examine belief systems in advance of age peers, those who act from a desire to relieve the suffering of others and those who show evidence of transcendent or mystical experiences. This study explores the concept of spiritual sensitivity, examines the role of asynchrony in the development of spiritual concerns, and offers examples of how gifted children experience these concerns in their everyday lives.

